

Flaubert in Parijs

Denken we aan Gustave Flaubert, dan denken we al snel aan Rouen, of beter aan Croisset. Hier werd hij geboren, hier leefde hij een groot deel van zijn leven en hier stierf hij en werd hij begraven. Toch speelt Parijs een grote rol in zijn leven, ook daar bracht hij een groot deel van zijn leven door.

Hier volgt een inventarisatie van de zeven plekken waar hij verbleef, eerst als student en later als schrijver:

I

In 1841 schreef hij zich in voor de studie rechten, maar hij begon pas maanden later daadwerkelijk te studeren. Na een vakantie in Trouville vertrok hij naar Parijs. Zijn vrienden Chevalier en La Poittevin en zijn broer Achille waren hem al vooruit gegaan. Zijn eerste verblijfplaats was **Rue de Peletier 5** juni/juli 1842.

II

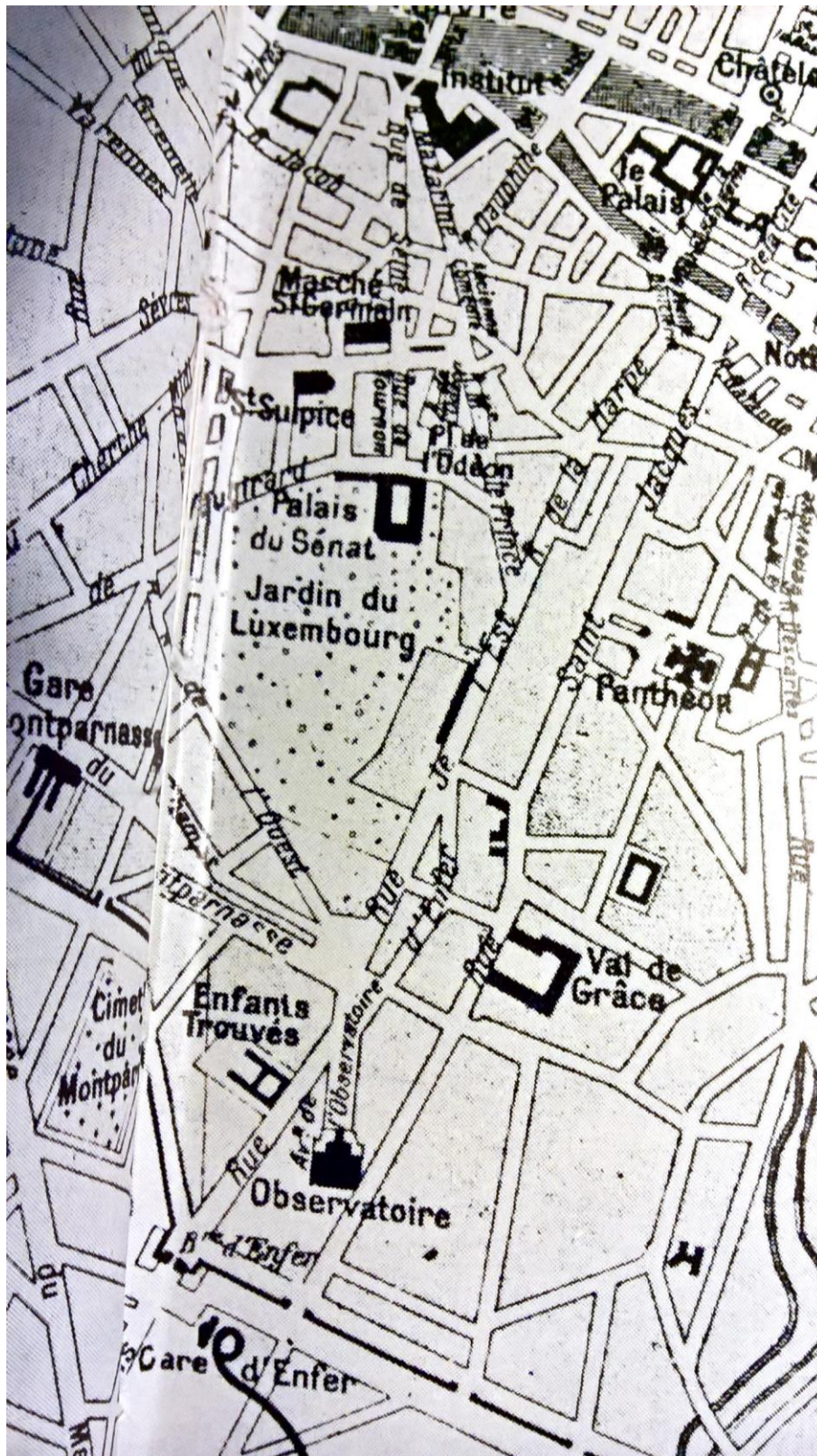
Vervolgens woonde hij juli/augustus 1842 in de **Rue de l'Odeon 35**.

III

Daarna trok hij tijdelijk (september/oktober 1842) in bij Emile Hamard zijn toekomstige zwager op de **Rue Sainte-Hyacinthe-Saint-Michel 29**. Hamard zal op 3 maart 1845 trouwen met zijn zus Caroline.

IV

Tot slot installeerde hij zich in november 1842 op de **Rue de l'Est**. Hij begon op nr. 3 in een hotel en vervolgens op nr. 19 waar hij 300 franc huur betaalde per jaar. Dumesnil schrijft dat zijn ramen uitzicht boden op de pépinière (boomkwekerij) van het Luxembourg. De **Rue de l'Est** is min of meer opgegaan in de Boulevard Saint Michel en als zodanig bestaat hij niet meer. Op het adres **Rue de l'Est** zal hij tot 1844 blijven wonen. *"Hij was geïnstalleerd in Parijs, Rue de l'Est, in een klein licht appartement dat uitzicht bood op de boomkwekerij van het Luxembourg."* Maxime Du Camp, *Souvenirs Littéraires, 1882-1883*

Stratenplan rond de Rue de L'Est in 1855, dus voordat de Boulevard Saint-Michel in zuiderlijke richting werd doorgetrokken.

In zijn in 1882 verschenen *Mes Souvenirs* beschrijft **Théodore de Banville** (1823-1891) het leven in deze omgeving. Ook beschrijft hij

“een der grootste bezienswaardigheden van Frankrijk en de hele wereld” namelijk een absoluut volledige verzameling van alle druivenrassen van de wereld” die daar was aangelegd.

Deze tijd in Parijs zal een belangrijke bron zijn voor zijn decennia later uitgebrachte **De leerschool der liefde** (1869). Misschien is het ook niet helemaal toevallig dat Th. De Banville een der weinigen was die positief reageerde op **De leerschool de liefde**.

Al deze tijd wijdde Flaubert zich aan de rechtenstudie, zonder al te veel enthousiasme en resultaat. Uiteindelijk zakte hij voor een tentamen en kreeg een zenuwaanval in januari 1844 onderweg naar Honfleur. Ook daarna zullen er nog enige aanvallen zijn van wat tegenwoordig wordt aangeduid met epilepsie. Snel (voor eind januari 1844) daarna zal Flaubert besluiten zich geheel aan de literatuur te wijden en gaat hij in Rouen wonen. Later dat jaar zal dat Croisset worden waar zijn vader een huis had gekocht aan de oever van de Seine.

Hierna volgen enkele decennia zonder vast onderkomen in Parijs. Hij verbleef er echter wel regelmatig, zoals blijkt uit de vele brieven die hij in deze stad schreef. Zijn hele verdere leven zal hij regelmatig Parijs al dan niet voor langere tijd bezoeken. De jaren dat hij vaak in Parijs verbleef waren vruchtbare jaren. Hij deed veel onderzoek in bibliotheken. In deze jaren publiceerde hij *Madame Bovary* (1856), *Salammbô* (1862) en *L'éducation Sentimentale* (1869).

V

Vanaf 1856 worden de bezoeken aan Parijs zo frequent dat een pied-à-terre verantwoord was. Het werd nummer 42 op de **Boulevard du Temple** op de 3de verdieping. Flaubert betrok dit appartement op 1 juli 1856. Hij hield dit onderkomen aan tot juli 1869, toen werd het te duur voor hem.

“Zondag, 4 mei 1862. De zondagen doorgebracht aan de boulevard du Temple, bij Flaubert, dikwijls zondagse verveling.” Journal des Goncourt.

“Het was een zondag in de herfst. Ik ging oprecht aangedaan bij hem langs. Ik hield mijn hart vast toen ik aanbelde bij de deur van het kleine appartement waar hij destijds woonde. Hij deed zelf open.” (Anatole France, Oeuvres complètes illustrées, 1926)

“14 april 1888. Toen Flaubert Salammbô schreef woonde hij op boulevard du Temple no 42.” (Madame Roger des Genettes, Quelques Lettres (1871-1891), Parijs 1894.

Bezoek van Taine aan Flaubert. “Voor de derde keer, boulevard du Temple, rond 12 uur prachtig uitzicht (het oude huis van Fieschi) – Een appartement met overal kleden, roodleren divans en fauteuils, médaillons, gebeeldhouwde kasten, Indiase god op de schoorsteen.”

"Op het platteland, bij Rouen, verblijft hij soms, gedurende de koude periode, 3 maanden zonder iemand te zien, staat op rond 12 uur, gaat slapen om 3/4 uur 's morgens. Zondags gaat hij dineren, brengt 4 uur door bij zijn broer." Hippolyte Taine. Sa vie et sa Correspondence Tome II, Le Critique et le Philosophe, 1853-1870.

Rue du Temple in de tijd dat Flaubert er woonde.

Gevelsteen Rue du Temple 42

Entree woongebouw Rue du Temple 42

VI

Op 30 mei 1869 tekent hij het huurcontract voor het appartement op de **Rue Murillo 4**; op 1 juli betreft hij het. Het was een vrij nieuw woongebouw uit 1868, gelegen achter de Boulevard Haussmann en gaf uitzicht op het Parc Monceau. De jaren van de grootschalige doorbraken en bouw van nieuwe woongebouwen waren nog maar net achter de rug. Zijn moeder huurde in hetzelfde gebouw tot haar dood in 1872 ook een appartement.

In de jaren 1862-1872 hadden in het restaurant Magny veelal op maandagavond de geroemde, maar ook beruchte bijeenkomsten plaats van een wisselende groep schrijvers en kunstenaars. Flaubert was een van de vaste deelnemers van deze bijeenkomsten. Op 12 februari 1866 ontmoette hij tijdens een van deze diners George Sand, de enige vrouw die ooit is toegelaten tot dit herengezelschap.

Op de Rue Murillo ontving hij zondags een vaste groep vrienden (groupe des cinq: Gustave Flaubert, Edmond de Goncourt, Emile Zola, Alphonse Daudet, Ivan Toergenjev en later ook Guy de Maupassant).

"Na de oorlog (maar feitelijk pas in 1869) ging hij wonen aan de rue Murillo : zijn woning samengesteld uit drie kleine vertrekken, op de vijfde verdieping, bood uitzicht op het Park Monceau, een prachtig uitzicht dat hem had doen besluiten.....hij had slecht een Arabisch zadel, meegebracht uit Africa, en een Boeddha van verguld karton gekocht bij een uitdrager in Rouen." (Emile Zola, *Les Romanciers Naturalistes*, 1881)

VII

Zoals aangegeven zegt Flaubert in mei 1875 de huur op. Door het faillissement van Ernest Commanville kan hij de kosten niet meer dragen. Hij gaat wonen bij zijn nicht op het adres **Faubourg Saint-Honoré 240**, op de hoek van de Avenue Hoche. Van dit pand zijn geen gegevens bekend. Zijn zondagse ontmoetingen met zijn vrienden zet hij voort maar op een iets bescheidener niveau.

"Daarna verhuisde Flaubert nog een keer en ging wonen op de rue Faubourg Saint-Honoré.....Het appartement op de rue Faubourg Saint-

Honoré was veel ruimer, maar de vensters keken uit op een zee van daken, bezaaid met schoorstenen. Flaubert nam zelfs niet de moeite het te laten stofferen. Hij sneed simpelweg deurgordijnen uit zijn oude wandbespanning. De Boedhha werd op de schoorsteen geplaatst en de middagen begonnen weer in de witte of goudkleurige salon, waar men de leegte voelde, een provisorische vestiging, een soort van kampement.”
(Emile Zola, *Les Romanciers Naturalistes*, 1881)

25 juni 1879 gaat Flaubert naar Croisset. Daar zal hij 8 mei 1880 overlijden.

De genoemde woningen zijn niet (meer) te bezoeken. Rest een moment van rust te zoeken in le Jardin du Luxembourg, waar het borstbeeld van Flaubert is te zien, gemaakt door Auguste Clésinger, de schoonzoon van George Sand. Daar Flaubert staat dichtbij de plek waar hij van 1842-1844 woonde aan de toenmalige Rue de l'Est.

Geraadpleegde literatuur:

Auriant: essay Les logis de Flaubert (1943)

Théodore de Banville: Mes souvenirs (1882)

Georges-Emile Bertrand: Les jours de Flaubert (1947)

Dominique Camus: Le guide des maisons d'artistes et d'écrivains en région parisienne (1995)

René Dumesnil: Gustave Flaubert l'Homme et l'oeuvre (1932)

www.terresdecrivains.com/Flaubert-a-Paris

Diederik Jansen

Groningen-Berneuil 2016